

ลักษณะของจังหวัดที่ยากจนที่สุดในประเทศไทย

Characteristics of the Poorest Province in Thailand

เกียรติศักดิ์ สิงโต¹

สัมฤทธิ์ เทียนดำ¹

บทคัดย่อ

บทความนี้กล่าวถึง

- (1) แม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่ยากจนที่สุดในประเทศไทย
- (2) ลักษณะของความยากจนของแม่ฮ่องสอนได้แก่
 - (2.1) มีสัดส่วนที่ดินเพื่อเกษตรกรรมที่ต่ำ มากเมื่อเทียบกับจำนวนเกษตรกรที่มีจำนวนมาก
 - (2.2) กำลังแรงงานมีระดับการศึกษาต่ำ
 - (2.3) มียอดเงินฝากและเงินกู้ของธนาคารพาณิชย์ต่ำที่สุด

Abstract

This paper presents

- (1) Mae Hong Son is the poorest province of Thailand.
- (2) Its characteristics of the poverty are:
 - (2.1) Very low proportion of farmland comparing to very large number of farmers.
 - (2.2) Labor force is poorly educated.
 - (2.3) There are lowest bank deposits and lowest bank loans.

¹อาจารย์ประจำภาควิชาการเงินและการธนาคาร คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยสยาม ถนนเพชรเกษม เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร 10160

1. ความสำคัญของปัญหา

ความยากจนอาจเกิดขึ้นกับเฉพาะช่วงของชีวิตคนใดคนหนึ่ง หรือความยากจนอาจถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลายสิบปีที่ผ่านมา เรามักได้รับรู้โดยเสมอว่า ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ บางจังหวัดประสบกับปัญหาความยากจนตลอดเวลา รวบรวมว่า ประชาชนในจังหวัดดังกล่าวตกอยู่ในกับดักแห่งความยากจน(Poverty trap) กล่าวคือประชาชนเกิดมาท่ามกลางความยากจน ดันรนต่อสู้กับความยากจน ในที่สุดสิ้นชีวิตลงกับความยากจน และยังส่งความยากจนต่อไปยังคนรุ่นต่อไป ถ้าเป็นเช่นนี้ลำพังประชาชนคนที่ตกอยู่ในวังวนแห่งความยากจนไม่มีความสามารถก้าวพ้นไปจากความยากจนนี้ได้ จำเป็นต้องมีการแทรกแซง หรือรับการช่วยเหลือจากภาครัฐหรือองค์กรจากภายนอก เพื่อให้หลุดพ้นไปจากกับดักแห่งความยากจน

ความยากจนนั้นอาจปรากฏให้เห็นได้หลายลักษณะเช่น มีรายได้ต่ำ มีการศึกษาค่ำ มีสุขภาพแย่มาก เข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ยาก ดังนั้นถ้าเราทราบลักษณะของ ความยากจน รัฐบาลหรือผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการแก้ปัญหาความยากจน จะได้รับแรงเข้าไปแก้ไขหรือทุเลาปัญหาได้อย่างถูกต้องและทันเหตุการณ์

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อทราบว่าจังหวัดใดที่ประชาชนมีสัดส่วนประชาชนยากจนมากที่สุด
- 2.2 เพื่อทราบลักษณะของความยากจนในจังหวัดที่ระบุใน 2.1

3. ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาลักษณะต่าง ๆ ของประชาชนในจังหวัดที่มีสัดส่วนของคนยากจนมากที่สุดในประเทศไทย 10 จังหวัด แต่เน้นรายละเอียดเฉพาะจังหวัดที่มีสัดส่วนคนจนมากที่สุดในประเทศเพียง 1 จังหวัด

4. แหล่งที่มาของข้อมูล

การศึกษาลักษณะของความยากจน อาศัยแหล่งที่มาของข้อมูล สำคัญ 4 แหล่งได้แก่

- 4.1 สำนักงานสถิติแห่งชาติ
- 4.2 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- 4.3 สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
- 4.4 สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน

5. ความหมายของความยากจน (Poverty)

ความหมายของความยากจนแบ่งได้ 2 ความหมายคือ ความหมายแคบ และความหมายกว้าง

ความหมายแคบ ความยากจน เป็นความหมายที่ใช้กันอยู่โดยทั่วซึ่งหมายถึงความยากจนในมิติด้านการเงิน (Monetary Dimension) นั่นคือพิจารณาที่ระดับรายได้หรือฐานะทางเศรษฐกิจของบุคคลว่ามีรายได้ไม่เพียงพอกับการดำรงชีพได้ตามมาตรฐานขั้นต่ำ หรือมีรายได้ต่ำกว่ามาตรฐานคุณภาพชีวิตขั้นต่ำที่ยอมรับในแต่ละสังคม

ความหมายกว้าง ครอบคลุมถึง

ก) ความยากจนในมิติด้านการเงิน

ข) การขาดแคลนสิ่งอื่นที่ไม่ใช่มิติด้านการเงิน (Non-monetary dimension) ได้แก่ การขาดโอกาสทางการศึกษา การขาดแคลนโอกาสการรักษาพยาบาล และโอกาสอื่นในการพัฒนาคน การไร้ซึ่งอำนาจ การขาดสิทธิขาดเสียง ตลอดจนการตกอยู่ในความเสี่ยง และความหวาดกลัว

บทความนี้จะกล่าวถึงเฉพาะความยากจนในมิติด้านการเงินเท่านั้น

ความยากจนในมิติ ด้านการเงิน แยกพิจารณาได้ 2 ความหมาย คือ ความยากจนสัมบูรณ์ และ ความยากจนสัมพัทธ์ บทความนี้จะกล่าวถึงเฉพาะความยากจนสัมบูรณ์

ความยากจนสัมบูรณ์ (Absolute Poverty) หมายถึงภาวะที่ไม่สามารถซื้อหาสิ่งจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ (Basic human needs) อันได้แก่อาหาร เครื่องนุ่งห่ม การดูแลสุขภาพ และที่อยู่อาศัย

หน่วยงานที่มีหน้าที่แก้ไขปัญหาความยากจน จะคำนวณว่าบุคคลโดยเฉลี่ยมีความต้องการสิ่งจำเป็นพื้นฐานในแต่ละเดือน(อาจเป็นระยะเวลาอื่น) ในปริมาณเท่าใดแล้วแปลงค่าปริมาณสิ่งจำเป็นพื้นฐานดังกล่าวเป็นมูลค่าทางการเงิน เพื่อนำไปจัดซื้อสิ่งจำเป็นพื้นฐานดังกล่าว มูลค่าทางการเงินดังกล่าวเป็นรายได้ ณ เส้นความยากจน (Poverty line) ผู้มีรายจ่ายเพื่อการบริโภคต่ำกว่าระดับรายได้ ณ เส้นความยากจน นับว่าเป็นคนจน

5.1 ลำดับความยากจน เส้นความยากจนและสัดส่วนคนจนในจังหวัดต่าง ๆ

ในเบื้องต้นนี้เพื่อให้เห็นภาพกว้างของความยากจน จึงได้นำเสนอเส้นความยากจน และเรียงลำดับจังหวัดที่มีสัดส่วนคนจน มากที่สุดในปี 2551- 2553 จำนวน 10 จังหวัด ในภาคต่าง ๆ ดังนี้

ตาราง 1 : เส้นความยากจน และจังหวัดที่มีสัดส่วนคนจนสูงสุด 10 จังหวัด

ลำดับ	ปี 2551		ปี 2552		ปี 2553		เส้นความ ยากจน (บาท/คน/ เดือน) ปี 2553
	จังหวัด	สัดส่วนคน จน(%)	จังหวัด	สัดส่วนคน จน(%)	จังหวัด	สัดส่วนคน จน(%)	
1	แม่ฮ่องสอน	63.57	แม่ฮ่องสอน	64.94	แม่ฮ่องสอน	59.77	1518
2	ศรีสะเกษ	38.15	ศรีสะเกษ	35.93	ศรีสะเกษ	36.12	1564
3	กาฬสินธุ์	26.46	กาฬสินธุ์	26.99	กาฬสินธุ์	30.94	1594
4	นครพนม	24.59	นครพนม	25.01	นครพนม	28.78	1568
5	เชียงราย	22.89	นราธิวาส	22.85	ตาก	28.05	1535
6	สระแก้ว	20.73	ตาก	20.68	บุรีรัมย์	20.69	1675
7	ปัตตานี	20.68	ปัตตานี	19.46	ปัตตานี	18.51	1541
8	บุรีรัมย์	20.66	ลำปาง	18.35	สกลนคร	17.84	1612
9	สุรินทร์	19.51	อุตรดิตถ์	17.57	สระแก้ว	17.28	1675
10	ตาก	18.61	เพชรบูรณ์	16.83	เพชรบูรณ์	15.51	1516

ที่มา: เรียบเรียงจากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย
สำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม สศช. สืบค้นจาก <http://social.nesdb.go.th> 09-05-55

หมายเหตุ: สัดส่วนคนจน คำนวณจากจำนวนประชากรที่มีรายจ่ายเพื่อการบริโภคต่ำกว่าเส้นความยากจนหารด้วย
จำนวนประชากรทั้งหมด คูณด้วย 100 จำนวนคนจน หมายถึงจำนวนประชากรที่มีรายจ่ายเพื่อการบริโภคต่ำกว่าเส้น
ความยากจน

แม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่มีสัดส่วนของประชากรยากจนสูงสุดของประเทศไทยระหว่างปี 2551-2553 ในปี 2553 ประชากรจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 59.77 % ของประชากรจังหวัด มีรายจ่ายเพื่อซื้อสิ่งจำเป็นจำนวนต่ำกว่ารายจ่าย ณ เส้นความยากจน จำนวน 1518 บาท/คน/เดือน สัดส่วนประชากรจำนวน 59.77 % ดังกล่าวถึงถูกนับเป็นคนจน

ทำนองเดียวกันในปี 2553 จังหวัดศรีสะเกษมีสัดส่วนประชากรยากจนสูงสุดเป็นลำดับที่สองของประเทศไทย จังหวัดศรีสะเกษมีประชากรจำนวน 36.12% ของประชากรจังหวัดเป็นคนยากจน เพราะสัดส่วนของประชากรจำนวนดังกล่าวมีรายจ่ายเพื่อซื้อสิ่งจำเป็นต่ำกว่ารายได้ ณ เส้นความยากจน จำนวน 1564 บาท/คน/เดือน

เป็นที่น่าสังเกตว่าจังหวัดที่มีสัดส่วนประชากรยากจนสูงสุด 10 จังหวัด ในปี 2551-2553 ส่วนใหญ่เป็นจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รองลงมาคือจังหวัดในภาคเหนือ ภาคตะวันออก มี 1 จังหวัดคือ จังหวัดสระแก้ว (ปี 2551 และ 2553) ภาคใต้มี 2 จังหวัด คือ ปัตตานี (2551-2553) และนราธิวาส (2552)

จังหวัดที่ขีดเส้นใต้ไว้ 6 จังหวัดได้แก่ แม่ฮ่องสอน ศรีสะเกษ กาฬสินธุ์ นครพนม ตาก ปัตตานี เป็น 6 จังหวัดที่เปรียบเสมือนตกอยู่ในกับดักแห่งความยากจน กล่าวคือ ติดลำดับ 1-10 ของจังหวัดที่มีสัดส่วนประชากรยากจนสูงสุดในช่วงปี 2551-2553 และลำดับสูงสุด 1-4 เป็นลำดับที่เป็นจังหวัดเดิม ไม่เปลี่ยนแปลงสู่ลำดับที่ดีขึ้น

เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นภาพอีกด้านหนึ่งของจังหวัดต่างๆ บทความนี้จึงได้นำเสนอจังหวัดที่มีสัดส่วนคนจนต่ำสุด 10 จังหวัด ในปี 2553 ไว้ในตาราง 2

ตาราง 2 : เส้นความยากจน และจังหวัดที่มีสัดส่วนคนจนต่ำที่สุด 10 จังหวัด

ลำดับ	จังหวัด	ภาค	สัดส่วนคนจน (ร้อยละ)	เส้นความยากจน (บาท/คน/เดือน)
1	ภูเก็ต	ใต้	0	1742
2	ปทุมธานี	กลาง	0	1698
3	นนทบุรี	กลาง	0.1	1766
4	ระยอง	ตะวันออก	0.16	1781
5	สมุทรปราการ	กลาง	0.18	1842
6	ชุมพร	ใต้	0.23	1640
7	สุราษฎร์ธานี	ใต้	0.35	1659
8	ชลบุรี	ตะวันออก	0.41	1820
9	กรุงเทพมหานคร	กลาง	0.64	2198
10	พระนครศรีอยุธยา	กลาง	0.66	1715
10	เพชรบุรี	กลาง	0.66	1736

ที่มา : เรียบเรียงจากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ
ประมวลผลโดย สำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม สศช. สืบค้นจาก <http://social.nesdb.go.th>
09-05-55

หมายเหตุ : สัดส่วนคนจน คำนวณจากจำนวนประชากรที่มีรายจ่ายเพื่อการบริโภคต่ำกว่าเส้นความยากจน หาร
ด้วย จำนวนประชากรทั้งหมด คูณด้วย 100 จำนวนคนจน หมายถึงจำนวนประชากรที่มีรายจ่ายเพื่อการบริโภค
ต่ำกว่าเส้นความยากจน

ในปี 2553 จังหวัดปทุมธานี และจังหวัดภูเก็ตไม่มีคนยากจน ส่วนจังหวัดนนทบุรีมี
ประชากร 0.1% มีรายจ่ายต่ำกว่ารายจ่าย ณ เส้นความยากจน จึงถูกนับเป็นคนยากจน เป็นที่น่า
สังเกตว่า จังหวัดที่มีสัดส่วนคนจนต่ำ ส่วนใหญ่จัดอยู่ในกลุ่มกรุงเทพและปริมณฑล ได้แก่ กทม.
ปทุมธานี นนทบุรี สมุทรปราการ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของอุตสาหกรรมหลายประเภท ส่วนเมือง
อุตสาหกรรมอื่น ๆ ได้แก่ พระนครศรีอยุธยา ระยอง ส่วนจังหวัดที่มีชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยวทาง
ทะเล ได้แก่ ภูเก็ต ชลบุรี เพชรบุรี

สำหรับจังหวัดชุมพร และสุราษฎร์ธานีประชากรมีอาชีพหลักคือปลูกพืชยืนต้น ได้แก่
ยางพารา และ ปาล์มน้ำมัน

